

PSIHOLOGIJA INATA

Iako i prkos i inat imaju zajedničko poreklo u suprotstavljanju, oni se međusobno bitno razlikuju. Prkos proističe iz potrebe za suprotstavljanjem radi ostvarenja određenog cilja, dok je inat suprotstavljanje radi samog suprotstavljanja. Poput prkosa, i inat se može ispoljavati aktivno i pasivno: nešto se može uraditi iz inata, ali se i iz istog razloga može i ne učiniti ono što treba da se uradi. Različiti izrazi osporavanja pokazatelji su izvesnih psiholoških odlika koje u nesvesnom tipu reakcija odražavaju dublje crte ličnosti. Odbijajući da učinimo ono što se od nas traži, svojim prkosom odbacujemo primamljivu, ali moralno nedostojnu nagradu. Međutim, kada ne činimo ono što bi trebalo, samo zato što to nećemo, prema poznatoj formuli „nećemo zato što nećemo“, ili činimo ono što hoćemo prema identičnoj formuli „hoćemo zato što hoćemo“, mi se inatimo. Tada izostaje jasan cilj težnje jer se sopstvena volja ne usmerava ka njegovom ostvarenju već u njenom samopotvrđivanju.

Umesto afirmacije svoje volje postignutim uspehom, samovolja relativizuje značenje cilja. Ne uzimajući sebe kao sredstvo za ostvarenje cilja već sebe kao osnovni cilj, volja se kroz samovolju iskazuje postupcima suprotnim stvarnim životnim interesima pojedinca. Osujećenost u ostvarenju željenog cilja, motiviše činjenje nečeg drugog, suprotnog svojim interesima. Učiniti nešto iz inata, zbog inata ili terati svoj inat znači manifestovati svoju volju, suprotstaviti se zbog samog suprotstavljanja a ne zbog cilja koji bi se time postigao. Pomeranjem akcije htenja ka objektu manje vrednosti ne donosi zadovoljstvo njegovim dobijanjem, već samo potvrdu individualne volje. Za razliku od pojave da ne činimo ono što želimo, već ono što ne želimo to radimo, inatom se svesno relativizuje značaj predmeta želje, a apsolutizuje sama želja.

Budući da vlada otuđenom voljom pojedinca, inat je zato više instinktivno protivljenje nego rezultat svesnog delovanja, racionalnog i objektivnog promišljanja. Tautološki argument inata je infantilni i iracionalan, pa se pod unutrašnjom ili spoljašnjom prisilom objašnjenje daje u ravni racionalizacije kao vrsta odbrane kojom se prikriva tamni naboj volje da se nešto učini ili ne učini. Pokušamo li da osvetlimo taj naboj onda bi trebalo da potražimo njegove kako individualno-psihološke korene tako i socijalno-istorijske okolnosti koje su uslovile formiranje ove karakterne crte.

Pokornost i prinuda

Podimo, dakle, još jednom od porodičnog miljea u kojem odrasta i u kojem se vaspitava pojedinac. Ukoliko sagledamo taj proces u okviru tradicionalnog patrijarhalnog sistema vrednosti, onda možemo uočiti pojačanu represivnost i rigidnost u komunikaciji između starijih, kao nosioca kulture, i mladih koji usvajaju te vrednosti. U takvom ambijentu deca se odgajaju ne samo da budu poslušna već i pokorna u prinudnom izvršavanju naređenja svojih roditelja i starijih. Te naredbe često su manifestacija gole sile roditeljske moći, koja

je takva zbog detetove nemoći da joj se suprotstavi i iskaže svoju volju. Dete povremeno iskušava granice te svoje male snage ne izvršavajući izrečena naređenja i radeći po svojoj volji. Međutim, roditeljeva reakcija ima za cilj da svoje naredbe učini neupitnim tako što sankcioniše njihovo neizvršavanje. Na detetovo pitanje zašto da uradi upravo to što je naređeno, roditelj mu odgovara: „Zato što sam ti ja rekao to da uradiš!“ Smisao i razlog se, dakle, ne zasniva na razumljivom argumentu, već na čistoj volji drugog koja traži slepu pokornost u izvršavanju te naredbe. Dete se protivi toj naredbi na isti način, voljom, odnosno samovoljom koja ne traži nikakav motiv, razlog i uzrok u drugom. Kada svoje odbijanje da izvrši naredbu obrazlaže time što ne vidi njenu smislenost i ispravnost, roditelj ga prisiljava da mora da učini ono što mu je rečeno, pa makar to bilo i pogrešno.

Umesto svog autoriteta, roditelj koristi moć autoritarnosti. Uslovljeno da se povinuje naredbama, dete će kao mladić ili devojka poseban otpor pružiti u vreme puberteta kada će nastojati simbolički da se oslobodi sputavajućeg autoriteta i time steći pretpostavke za dalje samostalno odrastanje.¹ Vaspitan u ovakvom ambijentu, pojedinac nasleđuje obrazac ponašanja, tako da se kao odrastao član društva ponaša istovetno prema mlađima od sebe. Međutim, kada nije u prilici da naređuje, on kao odrastao stalno nameće svoje stavove i mišljenje, daje savete drugima i nudi sopstvena rešenja za spas drugog.²

Istorijske okolnosti

Dugotrajne nepovoljne istorijske okolnosti samo su dodatno uticale na stvaranje obrasca inadžijskog ponašanja vezanog za iracionalni bunt koji ne donosi nikakve neposredne koristi već samo štetu. Korene tog ponašanja, kada je reč o srpskom inatu, možemo prepoznati u tradiciji vekovne borbe za slobodu i pravdu. Budući da taj otpor nije dovedio do željenog i konkretnog uspeha, ropska potčinjenost pretvorila je slobodoljubivog i pravdoljubivog čoveka u nezadovoljnog pojedinca. Njegovo nezadovoljstvo iskazuje se stalnom potrebom da ispravlja ne samo svoje već i tuđe nepravde, a stvoreni inadžijski mentalitet ispoljava se i bez konkretnog motiva za bunt.³ O inadžijskom obrascu ponašanja možemo govoriti kao posledici autoritarnih naredbi i prisili njihovog bespogovornog izvršavanja, bez obzira na njihovu neopravdanost i pogrešnost. Izvršavanje, na ovaj način tuđe, znači ubijanje i poništavanje sopstvene volje. Zato kada se dobije prilika da se ispolji, ona se izražava inadžijskim iracionalnim suprotstavljanjem.

Govoreći o neuređenom poretku i stanju nekog neprekidnog vrenja u svim zemljama u kojima je živeo srpski narod početkom dvadesetog veka, Dimitrije Mitrović uočava

¹ Zavisno od nosioca te moći, pojedinac se suprotstavlja svom ocu ili ujaku. – S. Freud, „Masovna psihologija i analiza Ja“, *Budućnost jedne iluzije i drugi spisi*, Naprijed, Zagreb, 1986, str. 228-229; B. Malinovski, „Seks i potiskivanje u primitivnom društvu“, u *Magija, nauka i religija*, Prosveta, Beograd, 1971, str. 258. U inicijacijskom mitu ovaj odnos je iskazan motivom ubijanja zmaja.

² Za razliku od Engleza koji tek kada budu pitani za savet i mišljenje odgovaraju prema obrascu: „Da sam na tvom mestu, ja bih uradio to i to, tako i tako, jer smatram da je to najbolje“. Ta konstrukcija predstave o drugom udaljena je od realnosti za dimenziju utvarnog koja je proizvod samouverene oholosti. Na isti način pokazuje se i zavist prema drugom kada on postigne određeni uspeh.

³ Upor. V. Jerotić, *Darovi naših rođaka II*, Prosveta, Beograd, 1993, str. 13.

neophodnost da duh naše javnosti bude trezveniji i razboritiji kako bi bio sposoban da razlikuje glavno od sporednog, bitno od nebitnog, stvarna i temeljna ubjeđenja od površne političke retorike, principe od kaprica. U tom kontekstu on piše: „Upravo, cjelokupni naš život boluje od oskudice misli, od neshvaćanja položaja stvari: mi još uvijek, najčešće mislimo iza svršetka dela, a ne pred početkom njegovim. Najveća većina naših radnji, osobito u unutrašnjoj, stranačkoj politici, nije potekla iz razložitih i principijelnih uvjerenja, nego iz inata, zavisti, sebičnosti, mržnje i sličnih nedostojnih motiva.“⁴ Negativno značenje inata posebno je izraženo u domenu socio-kulturne patologije. Uz sevap i hatar, inat je treći činilac koji, kako se smatra, deformiše naš javni život nedovoljno odvojen i zaštićen od privatnog života.⁵ Iako spada u oblast privatnog života, način na koji se izraz lične volje ispoljava u sferi javnog života čini inat smetnjom u normalnoj komunikaciji. Na ta pravila javne komunikacije, vezana i za izvršavanje ličnih obaveza pojedinca prema društvu i obavezu njihovog poštovanja, upućuje i narodna poslovice: „Plati, pa se inati“.⁶ Izražena u javnom ponašanju, inadžijska crta smatra se crtom srpskog nacionalnog karaktera, a pojedini pisci isticali su da je ona urođena Srbima.⁷ Opisujući inat kao karakternu crtu svojih junaka, Stevan Sremac je u svojim delima naznačio ovu karakteristiku i u širem kontekstu nacionalnog mentaliteta. Međutim, zavisno od sredine, ona se različito ispoljava. U romanu *Pop Ćira i pop Spira* inat se ispoljava kao „paorski nemešag“, koji karakteriše ove banatske sveštenike.

U romanu *Vukadin* glavni lik odlikuje se ovom osobinom, koja karakteriše i likove u pripovesti „Kapetan Marjan“.⁸ Ukazujući na negativne karakterne crte srpskog naroda Skerlić veli: „Sangviničar, nervozan, razdražljiv, više negativan no pozitivan, više rušilac no stvaralac, rđav sluga ali i rđav gospodar, rukovodeći se u životu više ‘inatom i sevapom’ no razlogom i po planu – današnji Srbijanac je sve svoje mane, kao i svoje vrline, preneo i u svoju državu, svoje društvo i u svoju književnost“.⁹ Optimističan u odnosu na verovanje u konstantnost suštinskih pozitivnih odlika nacionalnog karaktera i moguću promenu, odnosno slabljenje i nestajanje negativnih i anahronih psiholoških crta, Skerlić nije mogao da pretpostavi da će upravo u promenjenim socijalnim i životnim uslovima tokom Prvog svetskog rata i stvaranjem nove države doći do formiranja nepovoljnih okolnosti u kojima će upravo negativne nacionalne karakteristike da dođu do izražaja.¹⁰ Ukoliko i mane jednog naroda, kako smatra Ekmečić, spadaju u njegov nacionalni karakter,¹¹ onda je i inat jedna od karakteri-

⁴ D. Mitrinović, „Demokratizacija“, *Bosanska vila*, br. 2, Sarajevo 1908, str. 26.

⁵ Ovu ocenu istoričara L.J. Kovačevića navodi S. Jovanović u ogledu „Jedan prilog za proučavanje srpskog nacionalnog karaktera“, *Sabrana dela*, 12. tom, *Iz istorije i književnosti II*, BIGZ, Jugoslavija-publik, Srpska književna zadruga, Beograd, 1991, str. 579.

⁶ *Vukove narodne poslovice - s registrom ključnih reči*, poslovice br. 4250, Nolit, Beograd, 1996.

⁷ Stevan Jakovljević će napisati: „Ova urođena inadžijska crta naroda srpskog počela se odmah ispoljavati“, *Upor. Srpska trilogija 1/II*, Delta pres, Beograd 1986, str. 239.

⁸ Z. Konstantinović, *Literarno delo i nacionalni mentalitet*, Narodna knjiga, Beograd 2006, 116, str. 120.

⁹ J. Skerlić, *Srbija, njena kultura i njena književnost*, Pisci i knjige 5, Geca Kon, Beograd, 1923.

¹⁰ Na primeru književnih dela *Pokošeno polje* Branimira Ćosića i *Timor mortis* Slobodana Selenića, Zoran Konstantinović ukazuje kako se u negativnim uslovima okupacije razvijaju pre mane nego li vrline kao nacionalne osobine. *Upor. Z. Konstantinović, Ibidem*.

¹¹ M. Ekmečić, „Spadaju li i mane u nacionalni karakter“, *Danica, srpski narodni ilustrovani kalendar za 2001*, Vukova zadužbina, Beograd, 2000, str. 288.

stika srpskog nacionalnog mentaliteta. To znači da i inat, poput drugih negativnih obeležja, valja sagledati u kontekstu celovite, realne i istinite slike o kolektivnim psihičkim odlikama i manama.

Kažnjavanje drugih kao samokažnjavanje

Karakteristični oblici inadžijskog ponašanja pokazuju da se ono javlja u svim prilikama kada prioritet potvrđivanja svoje volje relativizuje značaj samog cilja i svrhe postupka. Ne nailazeći na očekivanu podršku svoje okoline, pojedinac odlazi iz nje u tuđu, ponekad i rivalsku ili neprijateljsku sredinu. Prelaz u drugu sredinu nije motivisan potrebom ostvarenja uspeha i samopotvrđivanja izvan svog kolektiva. Umesto prkosnog odgovora na postojeće izazove i savladavanja postojećih teškoća, takav pojedinac podleže eskapističkom iskušenju da inatom iskaže iracionalni bunt prema svojoj okolini.

Istu osvetoljubivu poruku on šalje i kada zbog nemogućnosti da se oženi ili uda za onog koga želi, bira i uzima bračnog partnera iz inata. Nanoseći štetu sebi, on simbolički kažnjava druge. Bolesnik koji odbija da se leći iz inata čini to da bi napakostio samom sebi, a time simbolično kaznio svoje bližnje koji mu nisu verovali da je bolestan ili mu u bolesti nisu pružili očekivanu negu.

Paganski koreni

Iako su Srbi uspevali da iz prkosa i u najtežim okolnostima ropstva sačuvaju svoju pravoslavnu veru, isprovocirani pojedinci su iz inata menjali religiju ili veroispovest i prelazili u islam ili katoličanstvo.¹² Ova pojava pokazatelj je plitkih hrišćanskih i dubokih paganskih korena koji se na iskušenju istrajnosti potvrđuju promenenom vere. Održavajući tradiciju proslavljanja krsnog imena, slave, Srbi su i u vreme komunizma prkosili nepovoljnim okolnostima. Međutim, kada su se te okolnosti promenile i kada su se stvorili uslovi da se slobodno slavi i obnovi tradicija, pojedinci su odnos prema svom duhovnom nasleđu izražavali osporavanjem, ateističkom tvrdoglavošću i inačenjem. Ne slaveći iz inata, pojedinac manifestuje svoju slobodu, ali na način koji senči njegov izbor onom slepom voljom suprotstavljanja radi suprotstavljanja. Za razliku, dakle, od hrišćanskog prkošenja, paganskim inačenjem nastoji se manifestovati sopstvena volja koja, zarad ostvarenja tog cilja, ne bira sredstva.

Prkosimo kada u nemogućnosti da očistimo kuću, zbog nestanka struje i vode, ulaganjem većeg napora nego do tada, donoseći vodu iz susednog kraja i koristeći metlu, četku i krpu umesto usisivača, uspemo da održimo higijenu stana. Međutim, ukoliko postoje kulturna i verska pravila da se u vreme velikih praznika to ne čini, a mi uprkos tim pravilima, radimo po svom, onda se inatimo, jer prkosimo radi prkosa.

Prkos tumačen kao inat

Uprkos određenim nepovoljnim uslovima, rađale su se velike ljubavi koje, svakako, nisu mogle biti plod inata. Inačenje iz zlobe i mržnje odvodi u zlo, dok se ljubavnim osećanjem

¹² V. Jerotić, „Otkud prevete u balkanskih naroda”, *Književnost* 11-12, Beograd 1996, str. 1409.

može samo prkositi, a ne i inatiti. Međutim, u recepciji i tumačenju sredine koja postupke i ponašanja pojedinaca doživljava kao suprotstavljanje sebi, svako prkošenje označava se inatom. Iako se takvoj sredini može činiti da joj se ljubavnici svojom vezom inate, pa je kao nedozvoljenu nastoje raskinuti i osujetiti, realnost te emocionalne veze je drugačija. Zaslepljeni svojim osećanjima, oni prkose okolini koja ne pokazuje razumevanje za njih. Voleći se zbog sebe samih, oni su spremni i na najveće žrtve da bi prkosno istrajali u svojoj ljubavi, a ne čine to da bi se bilo kome inatili.

Nedovoljno jasno razgraničenje prkosa i inata uzrok je neadekvatnom korišćenju termina inat. Formulacijama tipa „proradio je naš inat“ kao efekt narasle moći koja je dovela do promene i preokreta, motivski se pogrešno određuje, jer inat nije pozitivni pokretač da se živi, radi, umetnički stvara, pobeđuje.

Političko inačenje

Kada su partije demokratskog bloka dobile na izborima, krajem 2006. godine skupštinsku većinu, njihovo odugovlačenje sa dogovorom o formiranju vlade nagoveštavalo je i mogućnost novih izbora kao način izlaska iz postojeće političke krize. Nezadovoljni takvim stanjem, pojedini birači te političke grupacije zapretili su da će u slučaju novih izbora da glasaju za suprotnu radikalnu stranku. Budući da su demokratske stranke koje su dobile izbore, zbog svog narcizma i nemogućnosti dogovora postale same sebi smetnja da se volja građana i ostvari, pretnjom da neće glasati za njih već za njihove političke protivnike, birači su upozorili na inadžijsku crtu svog mentaliteta. Takvim postupkom ne bi glasali shodno svom političkom uverenju, već iz inata, svesni štete koju bi sebi pričinili, ali ispunjeni osećanjem pravde zbog kažnjavanja onih koji su ih prethodno izneverili.

U domenu političke borbe, narodna skupština često se pretvara u arenu sukobljavanja najnižih strasti i nadmetanja u nipodaštavanju i omalovažavanju protivnika. Bez obzira na suštinu skupštinskih predloga, njihovim apriornim osporavanjem od strane opozicije ili vlade, ne dovodi se u pitanje njihov objektivni kvalitet već se manifestuje sopstvena politička volja vezana za moć vladanja ili osporavanja vlasti. Potvrđivanje predloga ne zavisi od njihove objektivne procene da li su stvarno dobri ili loši, već od moći da se nametnu kao rešenje i primene u praksi. Za razliku od inačenja kao izraza slepe sile osporavanja ili potvrđivanja, politička arena je realnost u kojoj se moć volje i pokazuje u svetlosti težnje da se nezavisno od objektivne procene određeni predlog nameće ili osporava, samo zato što se tako hoće.

U senci tanatosa

Za razliku od prkosnog suprotstavljanja kao načina da se stigne do cilja, inačenje ignoriše relevantnost pretpostavljenog cilja kao željenog objekta. Suprotstavljanje, bez obzira na objektivnu efektivnost, skriva duboku motivisanost slepe volje koja stoji iza takvog čina. Inadžija nema za cilj da preinači postojeće stanje u svoju korist, već da trenutno iskaže moć svoje volje. Inat kao prkos radi prkosa pokazuje svoju tamnu stranu. Ne uspevajući konstruktivnim postupcima da utiče na tok željenih promena, pojedinac se suprotstavlja

postojećim okolnostima i svoje razočarenje iskazuje očajničkim gestom inata usmerenim i protiv sopstvenih interesa. U tom smislu ovakvo suprotstavljanje ima svoju duboku tana-tološku senku.

Mogućnošću da se prkosi smrti, potvrđuje se život, dok se inačenjem sa životom poništavaju njegove osnovne vrednosti. Iza inata stoji narcizam, uverenost u sopstvenu ispravnost, zaljubljenost u sebe. Terajući inat drugima, suprotstavljamo se svojoj racionalnosti, odnosno pokazujemo koliko je ona nejakna u disciplinovanju naše volje da ostvarimo željeni cilj. Narcizam pojačava strah od smrti, a inatom se suprotstavljamo smrti osporavanjem i negiranjem i samog života. Inat je ona vrsta samovolje koja priziva kob, jer je inadžija u vlasti nečeg višeg, snažnijeg od svoje moći da bi mu se suprotstavio na drugi način. Nemoćan da pobedi sebe, on pokazuje da je neslobodan čovek i da njime gospodari slepa sila čiji nalog sluša i ispunjava. Rečju: prkos je vrlina, a inat je porok.

Inačenje je svojevrsna osveta nad onim što oličava prepreku, koja se ispoljava u situaciji promene okolnosti i gubljenja prvobitnog značenja činioca prema kojima se izgradio negativan stav. Međutim, uprkos sopstvenim interesima da se tako ne postupi, prkosi se radi prkosa. Osvetničko svojstvo inata sadržano je u želji da se suprotstavljanjem nanese šteta drugome. Iako tom prilikom i inadžija trpi štetu, on tuđu štetu koja može biti i manja od njegove doživljava kao ličnu korist. Za inat susedu, sa kojim je u sporu, podići će visoku ogradu, a to što će i njegova kuća da bude u većoj senci od susedove njega ne brine, jer ga greje energija inata. Poruka inata.

Negacija kao uslovljena reakcija

Inačenje je iracionalno suprotstavljanje očiglednim i neopozivim činjenicama. Za razliku od prkosa kojim se izražava otpor i bunt protiv postojećih okolnosti, inatom se, uprkos snazi argumenta, nastoji iskazati argument snage negativne volje koja se nameće umesto realnosti. Inadžiji nije stalo do promene već do gesta volje koji nije usmeren ka ostvarenju nekog vrednog cilja. Inat je izraz iracionalnog bunta koji svoju negativnost pokazuje u destruktivnom i samodestruktivnom ponašanju. Ta destruktivnost je radi destruktivnosti i donosi prolazno zadovoljstvo oslobađanja od postojećeg neinvestiranog naboja.

Dugo sprečavanje ispoljavanja sopstvene volje, vezane za osporavanje i neprihvatanje postojećeg stanja kao načina formiranja svoje individualnosti, bilo pojedinačne u vreme individualnog sazrevanja tokom detinjstva i adolescencije, bilo kolektivne u vreme ropske potčinjenosti, stvara i određeni inadžijski mentalitet stalnog i često objektivno bezrazložnog, ali subjektivno duboko motivisanog suprotstavljanja datim okolnostima kao načina potvrđivanja svoje volje. Suprotstavljanje i težnja da se uvek uradi suprotno ispoljava se u izmenjenim i povoljnim okolnostima i prema dobronamernim inicijativama.

Iako su u međuvremenu prestali objektivni razlozi da se takav stav i dalje ispoljava, inat je pokazatelj naše zarobljenosti negativnim odnosom prema drugom. Zbog sopstvenih duboko ličnih psihičkih potreba da se iskaže negativitet svoje volje, odustaje se od svakog kompromisa i radi se suprotno. Inadžiji je strana diplomatija, mogućnost da, čineći izvesne ustupke, privoli drugog za ostvarenje sopstvenih interesa. On, uprkos postojećim pravilima, nastoji uvek da uradi nešto na svoju ruku, po svojoj volji, bez obzira na štetnost svojih

postupaka. Instinktivna i preovlađujuća reakcija negativiteta, prkošenja radi prkošenja, uslovljava donošenje loših odluka činjenjem pogrešnih izbora. Suočavanjem sa poraznim ishodom svojih postupaka, pojedinac nastoji da opravda sebe tako što ih ponavlja. To ponavljanje podgrejano je buntom koji izvire iz nesporazuma sa okolinom i težnje da joj se nametne svoje viđenje kao objektivna istina.

Koliko je žilava crta inata u mentalitetu naših ljudi najbolje se vidi u njihovoj uobičajenoj komunikaciji, kada se bez obzira šta sagovornik kaže izražava neslaganje sa njim već onom prvom karakterističnom reči: „ne“, „nije“, „nemoj“, ili „ma, jok“. Tim čestim i prepoznatljivim „neću“, koje se izgovara pre nego što se uopšte zna šta se zapravo hoće, iskazuje se karakterističan prerefleksivni oblik saznanja stvarnosti kojim se manifestuje unapred formirana predstava, mišljenje i postupak. Takvim ponašanjem i mišljenjem izražava se karakteristična crta mentaliteta. Ukoliko je izražavanje negacije dublje motivisano kao određen obrazac reagovanja, onda pojedinac svojim postupkom potvrđuje moć karakterističnog načina mišljenja i ponašanja koji ga je mentalno oblikovao. Povremeno ili stalno iskazivanje ovakvog odnosa prema drugom posledica je naučenog ponašanja.¹³ Uslovljen na ovaj način, inat se otkriva kao vrsta psihološke zavisnosti pojedinca od takvih postupaka koji nesumnjivo ograničavaju mogućnost njegove slobodnije, adekvatnije i autentičnije reakcije.

Time se ne iskazuje, u stvari, odnos prema kazanom, već prema drugom, koji se apriori osporava i negira. Sagovornik se, zapravo, nije pažljivo ni slušao, pa zato nije ni čuo.¹⁴ Ono što je on u suštini rekao nije povod dijalogu, već se uzima neka njegova izgovorena reč, neki njegov stav i povodom toga izražava svoje suprotstavlanje. Sagovornik se, dakle, ne osporava u ravni onog što je izrekao, već mu se suprotstavlja radi suprotstavljanja, on se negira da bi učesnik u verbalnoj komunikaciji istakao svoju volju i sebe.

Razmotrimo li poziciju tog apriornog negatora, videćemo njegov duhovni i emocionalni nemir pred drugim. Bez sposobnosti da bude u funkciji dijaloške komunikacije i reaguje shodno izrečenom i saslušanom, verbalni inadžija je u stalnom suprotstavljanju i sukobljavanju, bez obzira na to šta je rečeno. Suženih mogućnosti empatije, i zato gluv za glas drugog koji do njega i ne dopire, njegovu imaginaciju više podstiče mogućnost negiranja negoli potvrđivanja. Veći osporitelj nego afirmator, on ume jasno i argumentovano da objasni šta neće, ali mu neretko nedostaje sposobnost da isto tako ubedljivo kaže šta hoće. Taj evidentni, ali neprepoznati negativitet projektuje se na drugog koji se lakše zamrzi zbog njegovih sitnih mana, nego što se zavoli zbog njegovih izraženih vrlina. Ovakva psihološka dispozicija otežava suočavanje sa sobom i priznavanje sopstvenih grešaka koje ojačavaju tamnu stranu naše prirode. Ukoliko ovu osenčenost našeg bića, koja spada u individualno-psihološke karakteristike ličnosti, sagledamo i u smislu kolektivnog, onda u inatu kao crti mentaliteta možemo prepoznati i konkretne uzroke psihopatoloških pojava javnog društvenog života.

¹³ Upor. S. Frojd, „Nelagodnost u kulturi“, *Iz kulture i umetnosti*, Odabrana dela knj. 5, Matica srpska, Novi Sad, 1969, str. 318-319.

¹⁴ Upor. V. Jerotić, „Kako slušamo jedni druge i kako bi trebalo da se čujemo“, *Približavanje Bogu*, Prosveta, Niš, 2002, 30-38.